

30к 2
1714

ПОЛЫМЯ РЭВАЛЮЦЫІ

ЧАСОПІСЬ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА
І МАРКСЫЦКА-ЛЕНІНСКАЙ ТЭОРЫІ
І КРЫТЫКІ

ОРГАН АРГАНІЗАЦЫЙНАГА КАМІТЭТУ
САЮЗУ САВЕЦКІХ ПІСЬМЕНЬНІКАЎ БССР

КНІГА СЁМАЯ

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
ЛІМ
МЕНСК

1933

У

Б10343 А

и 1933 г. / 380.

Л. БЭНДЭ

ГІСТОРЫКА-ЛІТАРАТУРНЫЯ НАТАТКІ

М. Багдановіч

Максім Багдановіч—буйнейшы пісьменьнік беларускай буржуазіі. Творчасць М. Багдановіча прыпадае на перыяд 1907-1917 году, на перыяд рэакцыі, што наступіла пасля рэвалюцыі 1905 году, перыяд уздыму і перыяд імперыялістычнай вайны.

М. Багдановіч зьяўляецца надзвычай цікавым паэтам у тых адносінах, што ў яго паэзіі знайшлі сваё выяўленьне ідэі, настроі і жаданні беларускай буржуазіі названага перыяду.

М. Багдановіч сын інтэлігента-настаўніка. У свой час ён зьяўляўся членам партыі „Народная воля“, яе правага крыла, з якога развілося лібэральнае народніцтва 90-ых гадоў тыпу Міхайлоўскага. Бацька Багдановіча з настаўніка пачатковай школы выбіўся ў настаўніка гімназіі, і ў той жа час стаў тыповым буржуазным этнографам, тыпу Шэйна. М. Багдановіч пасля сканчэння гімназіі вучыўся некаторы час у юрыдычным ліцэі. Санцыянальнае асяродзішча, у якім фармаваўся паэт, той матэрыял, на якім адбывалася яго культурнае і эстэтычнае выхаваньне, па сваёй сутнасьці далі та стаць ад тых перадавых ідэй эпохі—ідэй рабочае клясы—марксызму, якія накладалі свой адбітак на ўсё грамадзкае разьвіцьцё таго часу, калі Багдановіч фармаваўся і разьвіваўся як паэт. Буржуазны лібэралізм з усімі ўласцівымі для яго рысамі—вось ідэйнае асяродзішча, якое ўзгадвала М. Багдановіча, як паэта. Ідэй буржуазнага лібэралізму ў яго беларускай нацыянальнай афарбоўцы прасякаюць сабой паэтычную і ўсю публіцыстычную творчасць М. Багдановіча, вызначаюць яе асяродак, знаходзяць сваё ўласнае выяўленьне.

Гэтая ідэйная выяўляюцца і ў рознастайнай тэматыцы, праз рознастайныя вобразы паэтычнай і публіцыстычнай творчасці М. Багдановіча.

Творчасць М. Багдановіча прыпадае на такі час, калі беларуская буржуазія, якая не паспела расьцьвісьці ў пануючую палітычна клясу, імкнулася да кансалідацыі, а для гэтага часта надзявала на сябе вопратку прадстаўніка „ўсяго беларускага народу“, выдаючы свае сугуба-клясавыя інтарэсы за „агульна-

народныя“.—Гэтая буржуазія ўжо адчувала подых рабочай рэвалюцыі, была ахоплена страхам перад ёю, вяла ўсялякімі сродкамі барацьбу супроць яе. Гэтая гістарычна-абумоўленая дваістасьць беларускай буржуазіі, асабліва ярка адлюстроўваецца ў творчасці М. Багдановіча.

М. Багдановіч, зьяўляючыся таленавітым паэтам, паэтам вялікай мастацкай эрудыцыі, будучы добра знаёмы з узорами сусьветнай клясычнай, асабліва славянскай, мастацкай літаратуры, у значнай меры (асабліва праз перайманьне) абагаціў беларускую літаратуру клясычнымі формамі і ўласцівымі ёй тэхнічнымі прыёмамі. Ён па сутнасьці першы ў беларускай дэравалюцыйнай літаратуры ўзьняў тэхнічнае майстэрства беларускага вершу, параўнальна з яго папярэднікамі і многімі сучаснымі беларускімі паэтамі, на значную вышыню. Яго паэзія як бы выходзіла з вузкага этнаграфічна і нацыянальна абмежаванага кола беларускіх вобразаў, беларускага калёрыту, традыцыйных, а досыць часта і трафарэтных прыёмаў і часамі ўзьнімалася дасканаласьцю сваіх формаў і прыёмаў да ўзроўню лепшых у гэтым сэнсе узораў больш разьвітых літаратур.

Гэты бок творчасці М. Багдановіча становіць сабою тое прагрэсыўнае, каштоўнае, ня трацяе сваё культурнае значэньне для рэвалюцыйнага пралетарыату, што ёсьць у літаратурнай спадчыны М. Багдановіча, хоць пазнавальная роля яго творчасці гэтым не абмяжоўваецца.

Багдановіч у паэзіі і публіцыстыцы выразны трактаўнік беларускай буржуазіі—буржуазіі краіны нацыянальна-прыгнечанай расійскім самаўладствам. Беларуская буржуазія, будучы ўрэзана ў сваіх эксплёататарскіх апэтытах і магчымасьцях накіраваньня тым, што яна прымушана была пераўступаць частку дадатковай вартасьці расійскай буржуазіі, часамі праяўляла незадавальненьне сваім становішчам калёнйальнай буржуазіі. Праўда, гэтае незадавальненьне ня прымала радыкальнай формы, а тым больш формы рэвалюцыйна-вызваленчай барацьбы, а заўсёды заканчвалася зьдзелкамі і кампрамісамі беларускае буржуазіі з рускай буржуазіяй і рускім чорна-соцэным самаўладствам.

Як ужо гаварылася, беларуская буржуазія свае сугуба клясавыя інтарэсы часта апранала для абману працоўных мас у „агульна-народныя“, у „агульна-нацыянальную“ вопратку. Яна часамі не саромелася патрэсьці і жабрацкай торбай беларускіх працоўных сялянскіх мас, як сваяасаблівым штандарам, каб прыманіць да сябе народ. Так было ў палітыцы. А мы знаём, што палітыка кляс прамым чынам уплывае на літаратуру, накіроўвае яе, вызначае яе зьмест. Літаратура і палітыка гэта—ня два паралельна існуючы, адзін ад другога не залежны, ізаляваныя—рады, як гэта вучыў Пераверзеў. Палітыка і літаратура знаходзяцца ў пастаянным, жывым узаемадзеяньні, дзе палітыка належыць галоўная вядучая роля.

Палітычныя імкненні беларускай буржуазіі, якія рэльефна сфармуляваў у сваіх публіцыстычных артыкулах М. Багдановіч, — знайшлі сваё рэльефнае афармленне і ў яго паэзіі. Выяўляючы незадаволенасць і імкненні беларускай буржуазіі М. Багдановіч часамі ад інтымна-лірычных, глыбока-індывідуалістычных матываў сваёй творчасці звярочваецца і да сацыяльнай тэматыкі, бярэ аб'ектам сваёй паэзіі і становішча беларускага сялянства.

У сваіх „песнях беларускага мужыка“ ён робіць спробы стварыць вобраз прыгнечанага стану беларускага селяніна, выявіць і адлюстраваць яго псыхіку.

Трэба адзначыць, што вобраз становішча сялянства ў яго паэзіі ў значнай ступені рэалістычны, што ён праўдзіва паказвае, асобныя бакі, моманты, кавалачкі жыццёвай праўды сапраўднага становішча беларускага сялянства, прыгнечанага памешчыцка-буржуазнымі ладом.

„Гнуся, працую, пакуль не парвецца
Мне жыццё, як сагінушая ніць;
Адтаптаў сотні верст пехатой я,
Будаваў я дарожкі, масты,
Ліўся пот мой, як рэзаў я ком'я
Паугам глебы сухія пласты.
Працаваў над пяском, над дрыгваю
І ня мала там выпрапеў мук“.

Аднак, праўдзіва адлюстроўваючы асобныя моманты становішча сялянства ў перадрэвалюцыйны час, Багдановіч, далёкі ад разумення сапраўднага становішча сялянства, яго псыхікі, яго імкненняў, яго барацьбы, як супроць памешчыцкай кабалы, так барацьбы паміж рознымі класавымі групамі ўнутры самога сялянства. Рэалізм Багдановіча вузкі, абмежаваны рамкамі буржуазнага „аб'ектывізму“, рамкамі буржуазнай сьведомасці, буржуазных інтарэсаў. Вобразу селяніна Багдановіч надае свае пачуцці, укладвае ў яго сваю псыхіку, свае погляды на жыццё, а разам з тым, сваё бязьвер'е, пэсымізм, пасыўнасць, сваю абмежаванасць, заварожаным колам патайнага пярсьцёнка, у якім заменены жыццёвы працэс беспэрспектыўнасці.

Вобраз селяніна „У песнях мужыка“, у вершы „Над магілай мужыка“ і інш. вершах напоўнены пасыўнай скаргай на лёс, прасякнуты бязвыхаднасцю, палітычнай індэфэрэнтнасцю.

Мужык у песні Багдановіча сьпявае:

„А каб ведаў, што столькі пральешца
Майго поту, ня стаў бы і жыць.
І ня прыдзеца мне пад зямлёю
Гэтых чорных саромішча рук.
„Шчасце-ж глянё і ў далі пранясёцца,
І магу я аб ім толькі сьніць...
Дык няхай-жа, няхай сабе рвецца
Мне жыццё, як сагінушая ніць“.

У вершы „Над магілай мужыка“ памёршаму бедняку паэт ад імя самога сябе выказвае тыя-ж самыя настроі:

„Усё жыццё сваё змагаўся ты з зямлёю,
Але ўрэшце ўсё асіліла яна.
Дык скажы-ж ты мне, халодная магіла:
Для чаго-ж змагаўся цягам ён з жыццём?“

Фаталізм, абрачонасць цяжкім рокам вісьне над усім жыццём мужыка, над усім жыццём навакол. Нідзе і ніякага выхаду няма. Усё шляхі вядуць да магілы. Усё жыццё патайна замкнёнае ў круг, які заварожаны пярсьцёнкам, з якога ніколі не знайсці выйсця.

„Быць можа пуніна жыцця
Лягла пярсьцёнкам, друг,
І я ў краіне забыцця
Ня раз раджаўся, як дзіця,
Прашоўшы поўны круг“.

З гэтага пункту сьветаўспрымання падыходзіць М. Багдановіч і да селяніна, і наогул да ўсёй рэчаіснасці, якая яго абкружае. Няма чаго гаварыць, што гэта філзофія упадку ня можа спрыяць аб'ектыўнаму, праўдзіваму, рэалістычнаму адлюстраванню рэчаіснасці, а няўхільна вядзе да скажонага адлюстравання рэчаіснасці, да скажэння пэрспектывы. Іменна такім скажоным адлюстраваннем рэчаіснасці пэрспектывы і характэрны цытаваныя вершы Багдановіча аб селяніне.

„Над зямлёю імгла, у душы маёй змрок.
О, як пуста ў ёй. О, як халодна жыць“.

Фармалістычнае ўчуленне аб жыцці, як зачараваным замкнёным коле прыводзіць да пэсымізму, да глыбокага індывідуалізму. Творы Багдановіча, як тэматычна, так і праблематычна адарваны ад элабодзённых сацыяльных праблем сваёй эпохі, далёкі ад перадавых рэвалюцыйных ідэй. Яны замкнёны ў вузкае кола індывідуалістычных перажыванняў буржуазнага інтэлігента — дэкадэнта. Гэта асноўная рыса паэтычнай творчасці М. Багдановіча.

Праўда, пэсымізм, фатальнасць у творчасці М. Багдановіча не выпадковы і не зьяўляюцца вынікам біялагічных фактараў, як гэта лічаць некаторыя акадэмікі, гэта не зьяўляецца яго прыватнай уласнасцю. Багдановіч, як паэт выявіў, індывідуалізаваў у сваёй паэтычнай творчасці сьветаўспрыманьне, пэсымізм, адчай, ідэйны ўпадок, уласцівы для той класы, прадстаўніком якой паэзіі ён зьяўляецца; іменна беларускай буржуазіі часу яе заняпаду ў пэрыяд надыходу пралетарскай рэвалюцыі.

„Адчай уласцівы тым класам, якія гінуць, а класа наёмных рабочых няўхільна расьце, разьвіваецца і мацнее ў ва ўсякім капіталістычным грамадстве, у тым ліку і ў Расіі. Адчай уласцівы тым, хто не разумее прычын зла, ня бачыць выхаду, ня здолен змагацца. Сучасны прамысловы пралетарыят да ліку такіх класаў не належыць“, — пісаў Ленін у 1910 годзе.

Пэсымізм, адчай, згуба перспектывы на будучае, страх перад пралетарскай рэвалюцыяй, які перажывала буржуазія,—знаходзіць сваё спецыфічнае выяўленьне ў яе паэты, у форме адыходу яго да сацыяльных праблем у сьвет вонкавай прыроды, у кола ціха-лірычных адчуваньняў, індывідуалістычных эстэтычных перажываньняў. Гэта вызначае сыстэму вобразаў і абалонку іх выяўленьня творчасці Багдановіча.

„Срэбныя зьмеі“, „Лясун“, „Зьмяіны цар“, „Падвей“, „Русалка“, „Зіма“, „Завіруха“ і г. д. і г. д.—вось тэматычнае кола значнай часткі твораў Багдановіча.

Пераважная частка твораў М. Багдановіча прасякнута містыцызмам, рэлігійнасьцю, перасыпана „вобразамі хрыста“, або іншых рэлігійных містэрый.

„Але вось пераз цемьць маланка блішчыць

Асьвячае мне вобраз хрыста...

яго крыж.

Адживеш, злаеца, душою гарыш“.

Рэлігійнасьць, містыка ў творчасці Багдановіча дапаўняецца рамантыкай,—рамантыка ахутваецца містыкай. Ад рэальных грамадзкіх канфліктаў паэт адварочваецца, унікае іх вырашэньня, фантазіруе аб „краіне забыцця“, у якой шукае адпачынку для стомленай душы ад халоднага жыцця. Гэта прыводзіць буржуазнага інтэлігента да ідэяльнай апуштаюнасці яго творчасці, да містыкаванага, скажонага, перакручанага адлюстраваньня сацыяльнай рэчаіснасьці напоўненай суровай барацьбой клас, патрасеньнямі, катаклізмамі.

Містычна-рэлігійная рамантыка, пошукі „краіны забыцця“ простаі сьцежкай вядзе да нацыяналістычнай ідэалізацыі мінуўшчыны, да пошуку чараў у застыглых сталецьцях, „у забытым старадаўнім“.

Асноўнай рысай буржуазнага рамантызму зьяўляецца адсутнасьць цьвярозага рэалістычнага падыходу, успрыняцьця і адлюстраваньня сацыяльнай рэчаіснасьці, ігнараваньня рэальных супярэчнасьцяў, класавых канфліктаў і г. д.

Імённа такі рамантызм характэрны для творчасці М. Багдановіча. Асабліва ярка ён выяўляецца ў цыклі вершаў, прысьвечаных „старой Беларусі“.

Ігнараваньне рэальных сацыяльных супярэчнасьцяў свайго часу, павярхоўнае банальнае ўяўленьне аб мінуўшчыне, аб яе сутнасьці, ідэалізацыя яе, анаэтызацыя яе ў прыгожых, звонкіх, плястычна-строгіх формах—вось характэрныя рысы гэтага цыклю вершаў. Такое ўяўленьне аб мінуўшчыне характэрна для ўсіх ідэалёгаў беларускай буржуазіі.

„Душой стаміўшыся ў жыцьцёвых цяжкіх

бурях,

Свой век канчае ён у манастырскіх

мурах.

Тут ціша, тут спакой—ні шуму, ні

каапот“.

Летапісец, пра якога складзены гэты верш, уяўляецца М. Багдановічам безстароннім, аб'ектыўным, халодным рэгістратарам здарэньняў:

„І сьпісвае ўсё ад слова і да слова
З даўнейшых граматак пра долю Магілёва
І добрыя яго, і кепскія дэяла
Апаўдае тут. Так рупная пчала
Умее ў соты мёд сабраць і з горкіх
кветак“.

Старасьвецкі псалтыр, які бярэ ў рукі паэт, хвалюе яго, выклікае трапятаньне яго сэрца, асьвяжае душу яго. З радкоў „Кірыліцы прыгожай“, „І воску з ладанам прыемны пах адчуў“

„Вось псалма сьлічэй: „Як той алень шукае
Крыніцы чыстай, так шукаю бога я“.
Як вее сьвежасьцю яе краса жывая.
Як радасна далей сьпяшыць душа мая“.

Рэальная рэчаіснасьць з яе супярэчнасьцямі і барацьбой, не дае спакою ідэалёгу класы, якая губіць перспектыву на будучыню, класы, якая адчувае, што будучыня яе ў магіле. А гэтае не абяцае асаблівых чараў. Ён шукае ў мінулым, у старадаўнім чараў і для „душы спакой“.

„Бяспы чары ў забытым старадаўнім;
Прыемна нам сталецьцёў пыл стражунь
І жыць мінулым—гэтым мудрым, слаўным,—
Мы любім час далёкі ўспамінуць“.

Адсюль замілаваньне Багдановіча да старых аджыўшых паэтычных форм і прыёмаў, культываваньне тэхнічных прыёмаў, уласьцівых пазіі старых часоў.

„Мы сквапна прыгнемся к старым паэтам,
Каб хоць душой у прошлым патануць.
Таму вянуўся я к рандо, санэтам,
І бліснуў ярка верш панюры мой:
Як месяц атаніў адбітым сьветам,—
Так вершы зьязюць даўняю красой“.

Багдановіч разьвіваўся, як паэт у эпоху ўздыму нацыянальнага руху Беларусі, калі беларуская буржуазія мела пэўныя надзеі, і ў той жа час сілай гістарычных абставін была пазбаўлена перспектывы на будучае, была ахоплена страхам перад рабочай рэвалюцыяй. Гэтая канкрэтная гістарычная абстаноўка абумоўлівала сацыяльна-псыхалёгічны стан беларускае буржуазіі, які рэльефна выяўлены ў рамантызме М. Багдановіча, у яго знароце да мінуўшчыны.

Рамантычнае захапленьне Багдановічам мінуўшчынай напоўнена статэкай, якая злучана з буржуазным нацыяналізмам, неадрыўна ад яго, прасякнута ім. Буржуазны рамантызм і на-

цыяналізм—гэта два неадлучныя спадарожнікі, якія ў мастацкай творчасці наогул досыць часта бытуюць разам, адзін другога дапаўняюць, складаюць тым самым характэрную рысу і буржуазнага рамантызму і нацыяналізму. Гэта падкрэслівае, што і буржуазны рамантызм і нацыяналізм маюць аднолькавую сацыяльную базу.

Мінулае Беларусі ў Багдановіча асвеяна саладкаватай рамантыкай барацьбы дзядоў з лясунамі, пушчамі, якія „не давалі ім жыць праўдзівым жыццём“, патрыярхальнай цішынёю, спакойнай абмежаванасцю.

Пад кутом ідэалізацыі мінуўшчыны Багдановіч паказвае і сучасны яму паднявольны стан Беларусі. „Край родны“, „родзіна-маці“ уяўляецца яму і паказваецца ім цэльнай, непагрэшняй, цэламудранай, пасыўна-бяздзейнай. Народ яе „цёмны, сьляпы, быццам крот“, ім „заўсёды паграджае“, душу яго абякраві і „ў ёй нават мовы няма“. Гэты народ „уцесь поўны сьмяротнай жуды“, нявольны крыкнуць „ратуйце“, а прымушаны толькі „дзякуй крычаць“. Багдановіч, ідэалізуючы мінуўшчыну Беларусі, паказваючы сучасны яму стан паднявольнай Беларусі скажона, з пункту гледжання буржуазнага дэкадэнта-нацыяналіста далёкі ад праўдзівага адлюстравання рэальнага стану Беларусі, рэальных сіл, якія, змагаючыся супроць самаўладства, памешчыкаў і капіталістаў, змагаліся і за нацыянальнае вызваленне Беларусі. Беларуская інтэлігенцыя—вось, што паводле ўяўлення Багдановіча, зьяўляецца і віноўніцай паднявольнага стану і сілай, якая панясе старадаўнюю літоўскую пагоню.

Ажыўленьне нацыянальнага руху ўяўляецца яму і паказваецца ім, як бег „старадаўняй літоўскай пагоні“, якую „не разьбіць, ня спыніць, ня стрымаць“. „Войстрая брама сьвятая і ваякі на грозных канях“—пагоня,—заклікаецца паэтам выратаўваць Беларусь, зьвярнуць „дзетак-Беларусі“—гэта значыць тых беларускіх інтэлігентаў, што сталі „чужынцамі“, „што забылі цябе (Беларусь), адракліся, прадалі і аддалі ў палон“.

Але і тут ня было веры ў Багдановіча. Адчуваючы, што ідэалы яго клясы трацяць глебу пад сабою, яго ахоплівае пэсымізм, бязьвер'е, жах. Ён зварочваецца да „таварышоў-братцаў“ інтэлігентаў ня толькі з заклікам, колькі з запытаннем:

„Таварышы-братцы. Калі наша родзіна-маць
У змаганні з нядоляй патраціць апошнія
Сілы,—
Ці хваціць нам духу ў час гэты жыццё ёй
аддаць,
Бяз скаргі лягчы у магілу?“.

Нацыяналізм Багдановіча таксама фаталістычны, як і ўцесь яго сьветапогляд. Фаталістычным нацыяналізмам прасякнуты амаль усе яго вершы на сацыяльныя тэмы. У вершы „Случкія ткачы“, у якім прыгонным ткачам Багдановіч надае сваю ўласцівасць буржуазнага эстэты, гэты фаталістычны нацыяна-

лізм асабліва ярка выяўляецца. Адарвання ад роднай хаты, ад дзяцей прыгонныя ткачы замест пэрсцыкага ўзору, які ім загадана ткаць, бязвольна ткуць „цвяток радзімы васілька“.

„Ты тчэш, бязвольная рука,
Замест пэрсцыкага ўзору,
Цвяток радзімы васілька“.

Гэтым жа правінцыяльна-абмежаваным, фатальным нацыяналізмам насычаным і рэдкія ў творчасці Багдановіча вобразы сялян. Селянін Базыль у вершы „Як Базыль у паходзе канаў“, паміраючы на імперыялістычнай вайне, „усё старонку сваю спамінаў“.

„— Гэй, чалом табе, чалом, Беларусь,
Уся старонка бяздольная.
Не забуду твой сын сваёй маці,
За цябе у зямлі яму ляжаці“.

Гэты верш характэрны і ў тым сэнсе, што ён выяўляе сапраўдную існасць беларускага буржуазнага нацыяналізму, як халужа расійскага самаўладства. Гэты верш лішні раз падкрэслівае, што беларуская буржуазія ня думала аб барацьбе супроць расійскага самаўладства, а бачыла ў ім моцнага, але злога ў адносінах да яе, абаронцу яе-ж клясавых інтарэсаў супроць рэвалюцыйнага пралетарыяту. Ня лішне будзе ў сувязі з гэтым, падаць вытрымку з рэцэнзіі Багдановіча на кніжку сацыял-шавініста Пляханава. У сваёй рэцэнзіі, напісанай у 1916 годзе на кніжку „Дзёньнік сацыял-дэмакрата Пляханава“, М. Багдановіч піша:

„Сложилась она из трех небольших статей: введения к дневникам, оценки выступления Чхеидзе по вопросу об отношении к войне и заметки о необходимости самой интенсивной работы над изготовлением снарядов. Темы, как видит читатель, исключительно военные. Обработаны они с обычным для Плеханова достоинством его литературной манеры. Отметим, впрочем, что на социалистическую доктрину Плеханов в этих статьях старается опереться очень редко, и собственно социал-демократического в них почти ничего нет... своего читателя эта брошюра могла рассчитывать найти, прежде всего, в рабочей среде. Издатель, однако, поступил чрезвычайно странно: к шестнадцати страницам текста прибавил столько же страниц чистой бумаги и своих объявлений, назначив за все это цену 40 коп. В результате ослаблено и само значение дневника“.

У творах Багдановіча надзвычай рэльефна адлюстравана трусельнасць перад самаўладствам, згодытва беларускага нацыяналізму з расійскай буржуазіяй і самаўладствам.

У сваіх вершах Багдановіч не заклікае „беларускі народ“ на барацьбу, не заклікае ён і тую інтэлігенцыю, якая яму ўяўляецца панацыяй ад усіх „зол і бед“. У яго закліках „рушымся

брацьця, хутчэй у бой з жыццём, пакідаючы жак", нічога рэвалюцыйнага няма. Яны прасякнуты той жа бязвольнасьцю, тым жа духам „агульна-беларускай“ ідэі.

Пасывізм, бязвольнасьць, фатальнасьць, абрачонасьць на пагібель, бязмётнасьць жыцця, пэсымізм, беспрасветнасьць, — вось асноўны характарыстычныя тону творчасьці Багдановіча.

„Шмат у нашым жыцці ёсьць дарог,
А вядуць яны ўсе да магіл.
І бяз ясных надзей, бяз трывог,
Загубіўшы апошнія сілы,
Мы сайдземся, спаткаемся там
І спытаем сябе: для чаго мы
Па далёкіх і розных пуцях
Адзінока йшлі ў край невядомы?
І чаму пасыпаліся так,
Калі шха паўзучы чарвяк
Усё-ж дагнаў нас ля самай магілы“.

Калі мы гаворым пра творчасьць М. Багдановіча, што яна пасывістычна, не актыўна-дзейная, нават з пункту гледжаньня інтарэсаў кансалідацыі беларускай нацыяналістычнай буржуазіі ў пануючую і палітычна клясу, то гэта зусім не азначае, што творчасьць М. Багдановіча не адыгрывала пэўнай актыўна-дзейнай ролі ў руках беларускай буржуазіі. Прасякнутая, напоўненая рэакцыйным зместам, завуаліраваным у прыгожыя формы, формы, якія досыць часта культываваліся дзеля самых форм, яна па аб'ектыўнаму сэнсу свайму зьяўлялася шкоднай для рэвалюцыйнага нацыянальна-вызваленчага руху беларускіх працоўных мас, не гаворачы ўжо аб шкоднасьці яе для пралетарскага руху.

Буржуазны „аб'ектывізм“, адарванасьць ад канкрэтных сацыяльных супярэчнасьцяў, містычныя фантазіі і іх апіяваньне, захапленне ідэяй „чыстага мастацтва“ — усё гэта мае дачыненне да клясавых боек, бо гэта выражае барацьбу буржуазіі супроць аб'ектыўнага разьвіцьця рэчаіснасьці, разьвіцьця, якое няўхільна вяло да пагібелі буржуазіі, да пралетарскай рэвалюцыі. Пэсымізм, містыка і рэлігійнасьць, фатальнасьць і нацыяналізм, бязвольнасьць і пасывізм, беспрасветнасьць, упадак і беспэрспектыўнасьць, вось чым напоўнена і прасякнута да самых глыбін творчасьць Багдановіча. Усё гэтае атручвала грамадзкую атмасфэру, было ў руках беларускай буржуазіі сродкам барацьбы супроць пралетарыяту, сродкам атручваньня сьвядомасьці працоўных мас. Вось гэтым і вызначаецца аб'ектыўная роля творчасьці Багдановіча ў клясавай барацьбе на тым канкрэтна-гістарычным адрэзку часу.

Ідэі, якімі напоўнены змест творчасьці М. Багдановіча, як гэта паказана ўжо, ад пачатку да канца рэакцыйныя. Але гэта зусім не азначае, што мы павінны, бязумоўна, адкідаючы гэты ідэйны хлам, увесь буржуазны бруд, — адкінуць тым самым усе элементы творчасьці Багдановіча. У творчасьці Багдановіча ёсьць

такія элементы, якія ня згубілі цікавасьці для пралетарыяту, для працоўных мас савецкай Беларусі.

Багдановіч — паэт вялікай мастацкай культуры, яго паэзія згустак усяго таго, на што была здольна, што магла станючага стварыць у галіне літаратуры беларуская буржуазія, жывучы ад эксплёатацыі рабочае клясы.

Паэт Багдановіч — таленавіты сын гэтай буржуазіі, у сваёй паэзіі дасягнуў значнай дасканаласьці формы, тэхнікі беларускага верша. Форма, тэхніка верша ў сваёй дасканаласьці часамі дасягае ў Багдановіча да віртуознасьці, чаго не асабліва хапае нашым пралетарскім паэтам. Гэта ёсьць тое, што мы не адкідаем, а ствараючы сацыялістычную паэзію, павінны ўзяць, крытычна пераапрацаваць, выкарастаць так, як гэта вучыў Ленін выкарыстоўваць буржуазную культурную спадчыну.

Паэзія Багдановіча, асабліва прыродапісальная, асабліва тая, у якой няма чартоўшчыны, напоўшчыны, містыкі, нацыяналістычнага яду, з якой не аддае пахам разлажэньня і ўпадка, прыгожая паэзія дасканалых форм і тэхнічных прыёмаў.

„Прыгожае трэба захаваць, узяць яго, як узор, выходзіць з яго, нават калі яно „старое“. Чаму нам трэба адварочвацца ад сапраўды-прыгожага, адмаўляцца ад яго, як ад выходнага пункту для далейшага разьвіцьця, толькі на той падставе што яно „старое“? — гаварыў Ленін Клары Цэткін.

Пралетарская паэзія, савецкая паэзія за гады пралетарскай дыктатуры дабілася шмат чаго ў сваім разьвіцьці. Яна перажыла ўжо свой пачатковы пэрыяд разьвіцьця, яна стала ўжо моцнай, культурнай, значна ўдасканаліла свае формы, абагаціла творчыя прыёмы багацейшым у сьвеце зместам. Ёй ця трэба ўжо браць сапраўды прыгожае ў Багдановіча за свой выходны пункт. Але гэта ня значыць, што любому савецкаму, любому пралетарскаму беларускаму паэту трэба адварнуцца ад таго, што ёсьць каштоўнага ў паэзіі М. Багдановіча.